

Bakos András

Élni a perzsák és a rómaiak szorításában

A különbség

Egy szombat délutánon a börtön könyvtárában tartottam előadást a szakmámról, és a hallgatóim szóba hozták a néhány évvel ezelőtti különös járványt, ami akkor titokban maradt.

A sűrű alumíniumpolicokkal teliszűfolt olvasóterembe négy órán át egyetlen őr se nyitott be, és a hallgatóim egymás mondatait kiegészítve, nyugodtan mondták el, hogy érzésük szerint a vállalkozó, aki a börtönnek főzött, valószínűleg nem figyelt eléggé a szakácsok és az ételosztók tisztaságára, így fordulhatott elő, hogy estére majdnem mindenki belázasodott, és nagyon sokan elviselhetetlen fájdalomra panaszkodtak.

A fiatal, csöndes mérnök, akiről egy nappal korábban, az előadásom megbeszélésekor azt mesélte a nevelőtiszt, hogy idős asszonyokat ölt a pénzükért, mert otthon mindig kevés volt az asszonynak a pénz, azt bizonygatta csöndesen, hogy nekik a járvány idején elszenvedett kínokért kártérítés járna. Ezt ugyanis, a járványt, nem tartalmazta a kiszabott büntetés, és egyébként is, elég nagy az ő kinja már azzal is, hogy a látogatásokon nem ölelheti meg a gyerekeit, és hogy az itt töltött évtizedek során, ha akarja, ha nem, előbb-utóbb meggyűlöli azokat az embereket, akikkel a néhány négyzetméteres cellában együtt tölti a nappalait és éjszakáit. De még ezt se panasználja fel; az a járvány azonban más volt. Egészen a járvány kitöréséig azzal tartotta magában a lelket, hogy folyton bizonygatta, nem érzi magát rosszabbul, mint annak idején a katonaságnál, sőt, ez itt bizonyos tekintetben jobb is, mert békén hagyják, és jó magaviselete miatt, mint mondja, a művelődésre is van lehetősége. Végül azon az estén döbbent rá a felejthetetlen különbségre, amikor az a sohasem érzett, elviselhetetlen fájdalom a hasába taposott, és ő nem tudta türtőztetni magát, és úgy nyöszörgött, mint gyermekkorában; s csak fokozta ijedtségét, hogy az egész épület, ahol az életfogytig elítélteket tartják, visszhangzott az emberek nyögésétől.

A lakányában, mondta a mérnök, ahol csak két évet kellett eltöltenie, annak idején a tisztek gyakran hangoztatták, hogy ugyanazt eszik, amit a honvédek. Ez gyakran így is volt, s némileg meg is nyugtatta a kiskatonákat; amíg ott, ahol még tizenöt évig élni fog, a többség, mint mondta, e tekintetben valóban teljesen kiszolgáltattott.

Az ismerős

A nyugdíjas főkönyvelő, akit az elsők között ismertem meg, amikor ebbe a városba kerültem, vadász volt. Egy alkalommal, amikor a vadászházban beszélgettünk, megvetően nyilatkozott a külföldről ide járó gazdag vadászokról, akik modern fegyverekkel jönnek, és az átlagosnál gyakrabban okoznak balesetet figyelmetlenségükkel és kapzsiságukkal. El is mesélte, hogyan ölt meg az egyik német vadász egy dunántúli vadórt. A vadőr kiszállt a kocsijából, hogy megnézze a vadetetőt, a német pedig unatkozott, egyszer csak megfordult, és odanyúlt a hátsó ülésen fekvő puskájához, a fegyver azonban, jellemzően, töltve volt, elsült, a lövedék pedig, átszakítva a kocsi lemezét, a vadőr tüdejében állt meg.

Ez a történet, és mesélője jutott eszembe, amikor a rendőrökkel együtt egy februári délelőtt elmentem a hajnali vadászbaleset helyszínére. És amikor a rendőrök beszélgetéséből megtudtam, hogy a baleset áldozata nem más, mint a nyugdíjas főkönyvelő, ismét azt gondoltam, sohasem fogom megszokni az Isten humorát. Egy okkerszínű kukoricatábla mellett történt a baleset; a vadászok, mint a rendőrkapitány elmesélte nekem, hajnali négy felé érkezettek meg, és láncban indultak el, egymástól tíz-tizenöt lépésre, gyalog. A hó csizmájuk pereméig ért. A kukoricatábla volt a környék egyetlen fácskábúvóhelye, a szövetkezet a vadászok kérésére hagyta meg, még a csövek is fenn voltak, a vadászok joggal számíthattak arra, hogy ha ideérnek, felröppen néhány fácska. Így is történt, a vadászok sohasem látott sűrűségben lövöldöztek a surrogva felrepülő kakasokat, a madarak egymás után hullottak vissza, s a vadászok, miután összegyűjtötték a fácskákat, folytatták a szerencsés sétát a távoli akácerdő felé. A bal szélen haladó vadász, a nyugdíjas jogász azonban hátranézett, és észrevette a rókát, mely az emberek nyomában haladt. A ragadozó nem látta a rászzegeződő csövet, a vadász azonban rosszul célzott.

A róka a durranás után beszaladt a kukoricatáblába; mozgásának irányát a száraz rezdülései mutatták. A vadász leengedte a fegyvert, aztán, ahogy a száraz mozgását látta, ismét a vállához kapta, és követni kezdte a rókát. A puskacső lassan balra fordult, a róka útját követve, balról pedig már közeledett az én ismerősöm, aki a legközelebb állt a jogászhoz a láncban. Tehát ő is nagyon szeretett volna rókát löni, ám futás közben megbotlott egy fagyott hanton, és elhasalt, néhány méterre társától. A jogász pedig épp abban a pillanatban szánta rá magát a második lövésre, s a célgömb elé vágódó hatalmas cél láttán rögtön megrándult a ravaszra lapuló mutatóujj.

A lövedék a földön hasaló idős férfi fejében állt meg. Három mobiltelefon is volt a vadászoknál, így a mentő viszonylag hamar odaért, a főkönyvelőn azonban a rendőrkapitány szerint akkor se tudtak volna segíteni, ha a közeli tanyában van egy jól felszerelt műtő; fél perc alatt kiszenvedett. Amikor a mentőautó megérkezett, a vadászmester kivette a halott kezéből a fegyvert, mely azonnal eldőrdült. Vagyis, míg a jogász azzal sértette meg a vadászat szabályait, hogy olyan célra lőtt, melyet nem ismert fel egyértelműen, a könyvelő azért járt el szabálytalanul, mert kibiztosított fegyverrel futott.

A lövedék nem tett kárt senkiben, a jelenlévők azonban nyilván elgondolkodtak azon, hogy milyen elenyésző a különbség elegáns sportjuk és a felnőttek által veszélyesnek vélt, és ezért tiltott játék, a nyilazás között.

A kutató

Az idősödő kutató mindig elérzékenyül, ha a kezébe vehet egy régi magánlevelet. A különböző gyűjtőktől megvásárolt, rokonoktól kapott levelekből nemrég kiállítást is rendezett a kisváros könyvtárában.

A fólia alatt bemutatott levelek néhány részletét felolvasva a fekete hajú és szemű, sovány, mindig borostás ember bebizonyította a jelenlévőknek, hogy a történelmet igazán csakis „a korabeli magánlevelekből” lehet alaposan megismerni. Mert a történelemkönyv nem szól arról, hogy az első világháború idején olyan előre megírt képeslapokat nyomtattak, melyek a monarchiában élő összes nemzet nyelvén ugyanazt közölték: „egészséges vagyok, jól érzem magamat”. A második világháború után pedig az orszországi

hadifogságban sínylődőkkel hozzátartozók olyan levelezőlapon érintkezettek, melyre az volt írva, „erősítsd a szovjet-magyar barátságot“. A levelekből kiderül, hogy mi minden mentek keresztül azok a családok, ahol a férj például ludovikás katonatiszt volt; és talán a mostani középiskolások számára is érdekes lehet az az ötvenes években Amerikából Magyarországra írt magánlevél, melyben elolvashatják a szerencsétlen zsidóember rövid, lakonikus híradását arról, hogy édesanyját „sajnos valamelyik lágerben meggyilkolták“. Hasznos lenne, mondta a kutató, ha olyan történelmi olvasókönyvet szerkesztené a város a diákok számára, mely néhány ilyen magánlevélen keresztül mutatná be a huszadik század egy-egy fontos eseményét a város egy-egy ismert családjának sorsán keresztül, egy ilyen munka nyilván felkeltené a fiatalok érdeklődését a huszadik századi történelem iránt.

Ahogy a jól sikerült megnyitó után beszélgetni kezdtünk a kiállított levelek között, a kutató szava elakadt, és alig láthatóan egy kövér, régiesen nyírt bajuszt viselő öregember felé intett a fejével, majd azt mondta, hogy több mint ötven éve gyűlöli azt az embert. Mivel az a fejmozdulat, és az elfojtott beszéd egy kicsit gyerekesnek tűnt számomra, másrészt pedig, mivel ismertem a régies bajuszu embert, s addig nem tételeztem fel róla semmi rosszat, megkérdeztem a kutatót, mit gyűlölhet egy nyugdíjas hivatalnok. A kutató pedig nem válaszolt rögtön a kérdésre; azt mondta, az ő családja is kapott olyan leveleket, melyeket nyugodtan kiállíthatott volna a többivel együtt. A második világháború idején kislány volt, és bátyja, akit nagyon szeretett, leventének állt. Aztán valami rejtélyes betegségben, amit utolsó levele szerint a táborban, kiképzés közben kapott el, meghalt. A család megpróbáltatásai azonban ezzel nem értek véget, valaki ugyanis elárulta a hatóságoknak, hogy az édesanyja egy idős és beteg zsidó asszonyt ápol, a néni nem tudott a családjával együtt menekülni. A hatóság emberei egy nap megjelentek, elvitték az öregasszonyt, aki aztán, mint a vele együtt elhurcoltak hírül hozták, meg is halt, útban az egyik haláltábor felé. A kislány pedig nagyon megjegyezte annak a fiatal írónak az arcát, aki a hatósági emberekkel együtt jött, és akinek az volt a dolga, hogy feljegyezze, mi mindene volt a deportáltaknak, s így az öregasszony holmijairól is ő készített feljegyzést. Az írónak a kutató szerint ez a kövér, régi bajuszt viselő ember volt.

Azt gondoltam, a kövér nyilván már hallott arról, mit hisz róla a kutató; ám láthatóan tudomást sem vett a feltételezésről. A minap, amikor egy másik kiállításon, a megnyitóbeszédben szóba került a nyírott bajuszu ember neve, a kutató, aki mellettem állt, komótosan megköszöri a torkát, ami tisztán hallatszott a visszhangos teremben. Többen is ránk néztek, s a tekintetekből kiolvashattam, a kutató nem nagyon titkolja a gyűlöletét.

A nyírott bajuszu azonban ezúttal is úgy tett, mintha nem történt volna semmi. A kutató, mikor megkérdeztem tőle, miért hívta fel magára a figyelmet, s egyáltalán, miért ilyen biztos benne, hogy jól emlékszik, hiszen kislány volt, bevallotta, többször is előfordult már, hogy kételkedett az emlékezetében. Mint mondta, nagyon jól tudja azt is, hogy a ház nemcsak az arc vonásait torzítja el, megváltoztatja az ember mozdulatait is. Ám valahányszor az illető nevét kimondja előtte valaki, ő felidézi édesanyja arcát és szigorú hangját, ahogy kiküldi őt, adjon inni a tyúkoknak. Nem is érezte akkor az ijedtséget anyja hangjában, csak azt furcsállta kicsit, hogy anyja miért nem törődik a hivatalos emberekkel, akik az ajtón köszönés nélkül belépve körülnéztek, aztán egyenesen a kishálóba mentek, s megálltak az ágy mellett.

A kutató azt mondja, ha erre a napra gondol, ismét megerősödik benne az érzés, hogy csakis ez az ember lehetett, akit a baromfiudvar deszkarésein át annak idején az ajtó előtt látott. Amikor odabentről egy éles hang szólította, olyan gyorsan nyúlt az udvarra nyíló ajtó kilincse felé, mintha otthon lenne; de közben úgy fintorgott, mintha valami disznóólba kellett volna bemennie.